

Osallistava sosiaaliturva

Antti Parpo
Sosiaali- ja terveystoiminnan johtaja
Rauman kaupunki
Eduskunta 25.10.2013

Työttömyys yhteiskunnallisena ongelmana

- Työttömyys ilmiönä on pysyvä osa yhteiskuntaa, mutta yhteiskunnan yleinen suhtautuminen työttömyyteen muuttuu ajassa
 - Köyhäinhoito
 - ”Lapiolinja”
 - Hyvinvointivaltion kasvun kausi – parannukset työttömien oikeuksiin – passiivisen tukijärjestelmän luonti
 - 1990-luvun lama – työttömien kannustinloukut
 - 2000-luku – aktiivinen sosiaalipolitiikka – kenen vastuu?
 - 2010-luku – osallistava sosiaaliturva?
- Työttömyyden hoidon heiluri heilahtanut 2000-luvulla uusin vivahtein takaisin kohti historiaa

Työttömyyden syylliset I

- Makrotason syylliset
 - Talouskasvu ja työttömyys
 - Arvio: Työttömyyden väheneminen edellyttää Suomessa riittävää talouskasvua (vrt. Okunin laki)
 - 1990-luvun lopun ja vuosituhatosen vaihteen jälkeinen yli 3 %:n vuosittainen talouskasvu vähensi, joskaan ei poistanut työttömyyttä
 - Yritystalouden voiton jakologiikan muuttuminen. Investointitaloudesta pääomanomistajien jakotalouteen
 - Työttömyyden tyypittelyt
 - Suhdannetyöttömyys
 - Rakennetyöttömyys
 - Kitkатыöttömyys

Työttömyyden syylliset II

- Makrotason syylliset
 - Talouden kansainvälistyminen
 - Työelämän jäykkyydet – palkat, työsuhdeturva, toimeentuloturvajärjestelmä jne.
 - Elinkeinorakenteen muutokset
 - Maa- ja metsäteollisuus
 - Informaatioteknologia
 - Matalan taitotason työt

Työttömyyden syylliset III

- Mikrotason syylliset
 - Työttömyys yksilöllisenä valintana
 - Toimeentuloturvajärjestelmä mahdollistaa (kannustinloukut)
 - Läheisten hoiva
 - Työttömän työmarkkinaresurssit
 - Koulutus ja ammattitaito
 - Työttömän subjektiiviset ominaisuudet
 - Sukupuoli
 - Ikä
 - Terveys ja työkyky

Työttömyyden hoidon arvotausta

- Työttömyyden hoidon arvoperiaatteet voidaan jakaa Suomessa karkeasti kahteen kilpailevaan näkökulmaan
 - Työttömyyden oikeuksia korostava aktivointilinja
 - Työttömyyden velvollisuuksia korostava vastikkeellinen linja (vrt. kannustinloukkukeskustelut)
- Molempien näkökulman soveltamisen lopputulos tai tuotos asiallisesti ottaen sama – aktiivinen työtön, mutta arvot toiminnan taustalla eriävät

Työttömän sosiaaliturva tänään

▶ Toimeentuloturvajärjestelmä

- Ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- Työttömyysturva
- Työmarkkinatuki
 - Lisäksi usein
- Toimeentulotuki
- Yleinen asumistuki

▶ Työttömien palveluita

- Palkkatuki
- Starttiraha
- Vuorotteluvapaan sijaiset
- Työvoimakoulutus
- Työkokeilu
- Työvalmennus
- Kuntouttava työtoiminta
- Työllistymisraha

▶ Työttömyysturva sisältää työnhakuvelvoitteen

▶ Kuntouttava työtoiminta sisältää ”kuntouttavaan toimenpiteeseen osallistumisen velvoitteen”

- Käytännössä suuri osa työttömistä on ”passiivisen toimeentuloturvan varassa” (Heinäkuu 2013: Työttömiä työnhakijoita = 319 000; Palveluiden piirissä = 92 000)

Sosiaaliturvan tavoitteita ja kehityskulkuja

- Sosiaaliturvan julkilausuttuja tavoitteita
 - Köyhyyden vähentäminen kohtuullisella toimeentuloturvan tasolla
 - Työhön kannustava toimeentuloturvajärjestelmä
 - Syrjäytymisen ehkäisy
- Sosiaaliturvan kehityskulkuja
 - Suhteellinen köyhyys lisääntynyt pitkällä aikavälillä
 - Kannustinloukkuja esiintyy yhä erityisesti tilanteissa, joissa työttömyyden vaihtoehtona on keikkatyö
 - Syrjäytyminen yhteiskunnallisena ongelmana säilynyt

Tutkimustietoa työnteon vaikutuksista

- ▶ Työhön osallistuminen/työllistyminen yleensä
 - lisää taloudellista hyvinvointia
 - lisää psyykkistä hyvinvointia
 - jäsentää ajankäyttöä
 - luo sosiaalisia suhteita
 - kohottaa sosiaalista statusta ja omanarvontuntoa
- ▶ Toisin sanoen työ yleensä
 - vähentää köyhyyttä
 - vähentää psyykkistä pahoinvointia
 - vähentää passiivista ajankäyttöä
 - vähentää yksinäisyyttä

Osallistava sosiaaliturva I

► Tavoitteet

- Syrjäytymisen ehkäisy yhteiskuntaan osallistamalla
 - Työmarkkinaresurssien ylläpito/lisääminen
 - Työttömän työllistyminen
- Sosiaaliturvan kannustavuuden lisääminen
- Sosiaaliturvan legitimitietin lisääntyminen

Osallistavan sosiaaliturva edellyttää vallitsevan sosiaalipoliittisen paradigman muutosta

Osallistava sosiaaliturva II

▶ Lähtökohdat

- Osallistava sosiaaliturva koskee kaikkia työvoimaan kuuluvia työttömiä
- Osallistavan sosiaaliturvan tavoitteena on lisätä osallistettavan hyvinvointia
- Työtön integroidaan yhteiskuntaan osallistavin toimenpitein mieluummin usein ja lyhytkestoisesti kuin harvoin ja pitkäkestoisesti
- Osallistavassa sosiaaliturvassa yhteiskuntaan osallistumisesta palkitaan. Osallistavan sosiaaliturvan toimeentuloturvan tason tulee olla selvästi suurempi kuin ”passiivisen” pelkkänä tulonsiirtona maksetun sosiaaliturvan
 - Muutos voidaan tulkita vastikkeellisuuden lisääntymisenä tai aktiivisen sosiaalipolitiikan lisääntymisenä

Osallistava sosiaaliturva III

- Ehdotukset (palvelut ja rahoitus)
 - Osallistavat toimenpiteet: Osallistaviksi toimenpiteiksi hyväksyttäisiin työhön perustuvat palvelut, työvoimapolitiittinen koulutus ja muut työttömien hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävät palvelut (esim. elämänhallintaa edistävä päivätoiminta)
 - Olemassa olevaa aktivointitoimenpidekirjoa tulisi vähentää ja tilalle ottaa osallistava sosiaaliturva
 - Työttömälle laadittaisiin osallistumissuunnitelma, jossa rajataan osallistavat toimenpiteet väljästi.
 - Kehitetään sähköinen tehtäväpankki, josta työtön voi valita osallistumissuunnitelman rajauksin osallistavat toimenpiteet. Työnantajat kirjaavat tehtäväpankkiin avoimena olevia tehtäviä.
 - Osallistavan sosiaaliturvan järjestämisvastuussa korostuu kuntien rooli
 - Osallistavan sosiaaliturvan rahoitusjärjestelmä tulee laatia järjestäjälle kannustavaksi
 - Osa julkisten hankintojen arvosta tulee käyttää työttömien osallistamiseen, jotta yksityinen sektori saadaan mukaan osallistavan sosiaaliturvan toimeenpanoon.

Osallistava sosiaaliturva IV

► Ehdotukset (toimeentuloturva)

- Osallistumistulo korvaisi nykyiset aktivointilisät. Osallistumistulo maksettaisiin työttömälle, joka osallistuu julkisen sektorin, seurakunnan tai kolmannen sektorin toimintaan. Osallistumistulo maksettaisiin työttömyysturvan/toimeentulotuen päälle. Osallistumistulon taso arvioitava uudistuksen valmistelun yhteydessä. Jatkovalmistelussa tulee lisäksi arvioida, voidaanko osallistumistulo maksaa tilanteissa, jossa työtön osallistuu yksityisen yrityksen toimintaan esim. julkisten hankintojen kautta. Osallistumistulon rahoituksesta voisi vastata osallistettavan työttömän vastaanottava yksikkö (näin ainakin, jos kyseessä on yritys)
- Palkkatuki tulisi korvata sähköisellä työllistämissetelillä (vrt. nuorisotakuun sanssikortti)
- Kieltäytyminen osallistavista toimenpiteistä alentaisi työttömyysturvaa/toimeentulotukea. Suuruus arvioitava jatkovalmistelussa
- Henkilöitä, joilla on merkittäviä sosiaalisia/terveydellisiä ongelmia palveltaisiin sosiaalityön kautta ja osallistavan sosiaaliturvan velvoitteet eivät koskisi heitä
- Palkkaperusteisesti esim. keikkatyöhön osallistuvan työttömyysturvaan sovelletaan 300 euron etuoikeutettua tuloa. Keikkatyön tekijä ei välttämättä kuulu osallistavan sosiaaliturvan piiriin. Arvioitava osallistamissuunnitelmassa. Keikkatyön ja osallistavan sosiaaliturvan yhdistelmä on kuitenkin mahdollista.

Uudistuksen kitkakohtia

- Yhteiskunnallinen yleinen valmius/tahtotila uudistukselle
- Palvelurakenteiden uudistumisen nopeus
 - Järjestämisvastuu?
 - Korjaavien sote-palveluiden sopeutuminen mahdollisesti vähenevään palveluiden kysyntään
 - Julkisten organisaatioiden sitoutuminen toimeenpanoon (vrt. kuntien työmarkkinatuen sakkomaksut)
- Osallistavien toimenpiteiden määrän ja kirjon kasvattaminen

Vielä lopuksi: osallistavan sosiaaliturvan perustelut

Tutkimustiedon mukaan on pääteltävissä, että

työttömien osallistaminen on vaikuttavaa sosiaalipolitiikkaa ja edullisempaa kuin syrjäytymisen seurauksena syntyvät muut yhteiskunnalliset kustannukset.

Tämän lisäksi osallistavan sosiaaliturvan seurauksena:

- työnteon kannustavuus lisääntyy
- yleisesti subjektiivinen hyvinvointi lisääntyy
- saavutetaan muita yhteiskunnallisia hyötyjä (esim. kotiapu, avustavat tehtävät)
- hyvinvointivaltion legitimitetti, ts. hyvinvointivaltion yleinen hyväksyntä lisääntyy